

ALEATORIKA
TÉMBROVÁ HUDBA
MINIMALISMUS
POLYSTYLOVOST
HUDEBNÍ DIVADLO

PhDr. Magdalena Saláková, Ph.D.

ALEATORNÍ A TÉMBROVÁ HUDBA

ALEATORIKA

- *alea* = lat. „hrací kostka“
- menší či větší část procesu tvorby svěřena náhodě
- svobodná otevřená forma
- CAGE

TÉMBROVÁ HUDBA

- *timbre* = fr. barva
- v centru zájmu stojí barva → barva jako hlavní téma
- snaha o nové určení struktury zvuku a tvaru díla
- LIGETI,
PENDERECKI

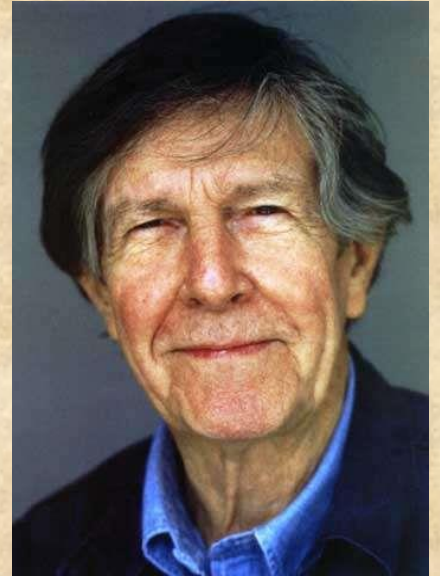
ALEATORNÍ HUDBA

- „*momentová forma*“ → akustické prvky jsou řazeny volně za sebou, poslouchá se „ted“ bez souvislosti s minulostí a bez očekávání budoucího zvuku
- *velká* vs. *malá aleatorika*
- *vypsaná aleatorika* – vše přesně zapsáno, ale výsledek působí aleatorním dojmem
- počátky aleatorní hudby:
 - USA 50. léta – John CAGE
 - rozšíření: 60. léta

John CAGE (1912 – 1992)

- americký skladatel a klavírista
- žák Schoenberga
- extrémně **avantgardní postoje**, originální názory i dílo (řada spisů)
- **CHANCE** = náhoda v té nejobecnější formě
- žádný osobní výraz → **odosobnění** – inspirace filozofií Dálného východu (žáci: Reich, minimalisté)
- 1954: 1. vystoupení → označen za klauna
- uznání až po vystoupení v Darmstadtu (1958): „chance“ jako alternativa vůči serialismu → velký vliv na evropské skladatele

John CAGE (1912 – 1992)

„preparovaný klavír“:

mezi struny jsou
vsunuty různé
předměty
(dřevo, kov, guma...)

→ zvukové proměny,
znáhodnění výšky
tónu

The image shows a page of a musical score for John Cage's piece "Bacchanale" (1940), originally titled "for Sylvia Fox". The score is written for piano and is marked "Fast". It features a complex rhythmic structure with various time signatures (4/4, 8/8, 3/4) and dynamic markings such as *ff*, *f*, and *mf*. The score includes instructions like "poco rit." and "Faster". The music is characterized by dense, rhythmic patterns and frequent changes in tempo and dynamics, reflecting the experimental nature of Cage's prepared piano technique. The score is published by Henmar Press, Inc. with a copyright notice from 1995.

John CAGE (1912 – 1992)

4'33" ticha („antiopus“): tacet ve třech větách
hráč usedne ke klavíru, spustí stopky a po
uplynulém čase se ukloní a odejde, aniž by zahrál
jediný tón

Koncert pro 12 radopřijímačů – 12 rádií, každé naladěné
na jinou stanici – hrají určitý čas současně

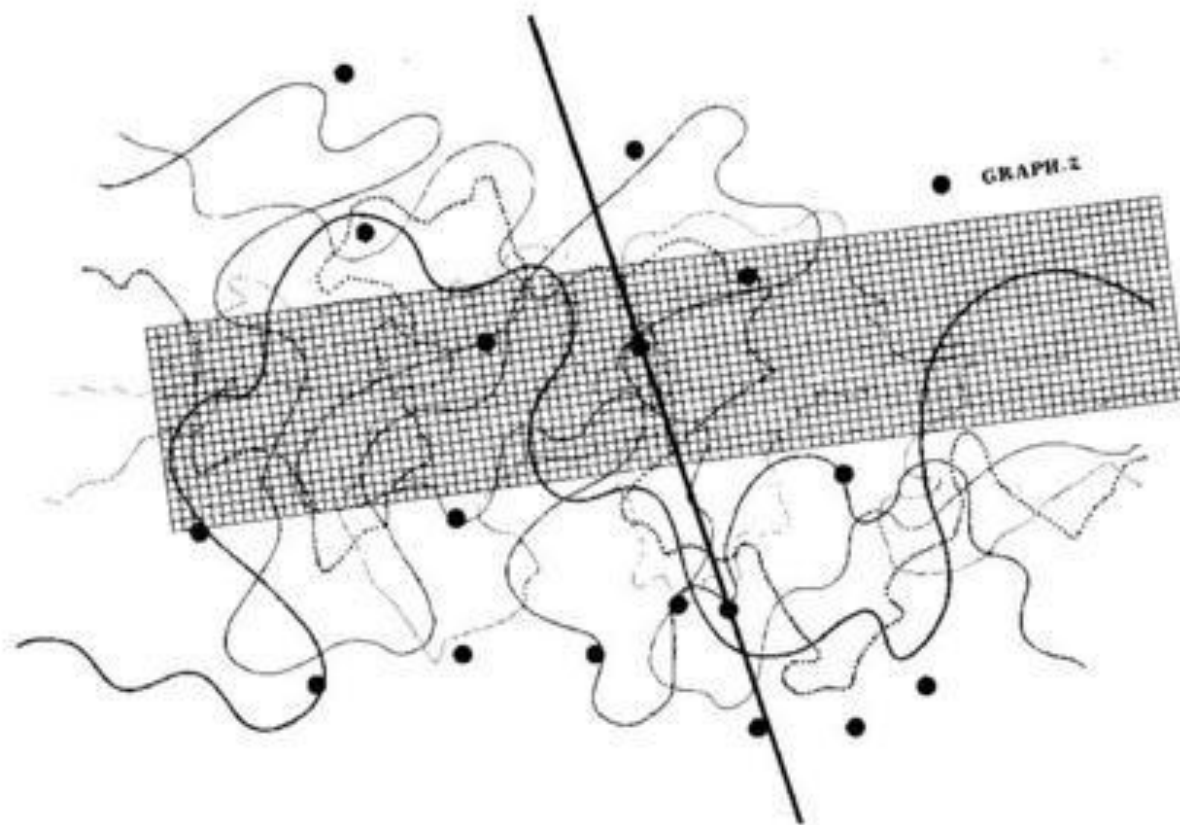
Chanson – na podiu stojí schůdky, na němž stojí
zpěvačka, vylévá vodu ze džbánu a tím „tvoří tón“

With Winter Music – klavírista čas od času zahraje
určený tón či akord a do toho mluví automatický,
nesmyslný text

Fontana Mix

20 listů grafického materiálu, náhodně umístěné tečky
některé 2 listy navazují / souvisejí

„inspirace a manuál pro vlastní kompozici interpreta“

- kompozice začíná v den Cageových 85. narozenin
- podrobný popis, co se má změnit po kolika měsících a letech... i údaje k aritkulaci, dynamice apod.
- 639 let ← 1361: dokončení Faberových varhan

The image shows a musical score with four staves. The top staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The second staff is in treble clef. The third staff is in bass clef. The fourth staff is in bass clef. Red vertical lines are drawn across the staves, with red text annotations indicating specific dates. The annotations are as follows:

- 05.09.2001 (between staves 1 and 2)
- 05.01.2003 (between staves 1 and 2)
- 05.07.2004 (between staves 1 and 2)
- 05.07.2005 (between staves 1 and 2)
- 05.01.2006 (between staves 1 and 2)
- 05.09.2006 (between staves 1 and 2)
- 05.07.2008 (between staves 1 and 2)
- 05.07.2009 (between staves 1 and 2)
- 05.11.2008 (between staves 1 and 2)
- 05.07.2010 (between staves 1 and 2)
- 05.07.2012 (between staves 1 and 2)
- 05.07.2013 (between staves 1 and 2)
- 05.02.2011 (between staves 2 and 3)
- 05.08.2011 (between staves 2 and 3)
- 05.08.2011 (between staves 3 and 4)

elektronická hudba: Williams Mix

první kompozice pro magnetofonový pás

8 tracků pásu (4 stereo magnetofony)

+ 8 speakerů

(192 stran)

kompoziční

záměr:

náhodně

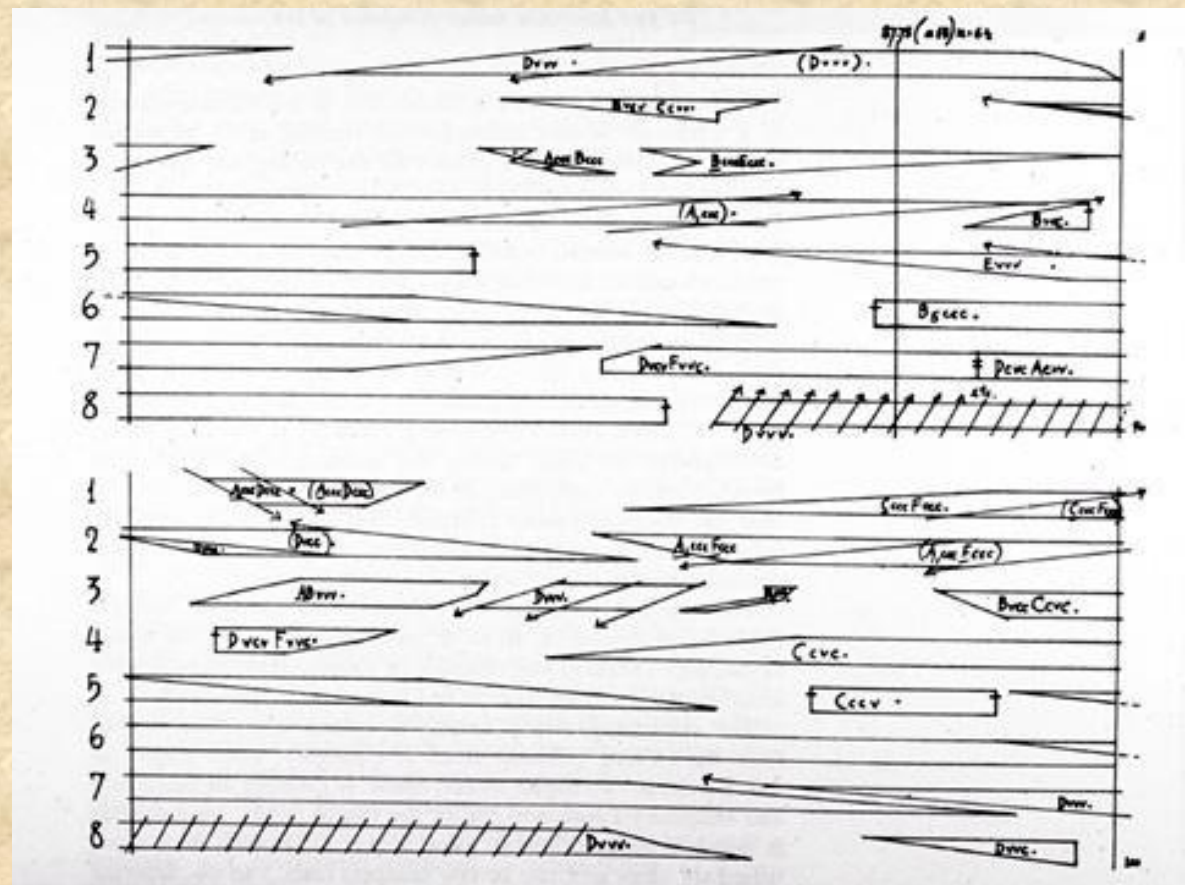
vzniklé

souzvuky

realizace:

pouze Cage

sám

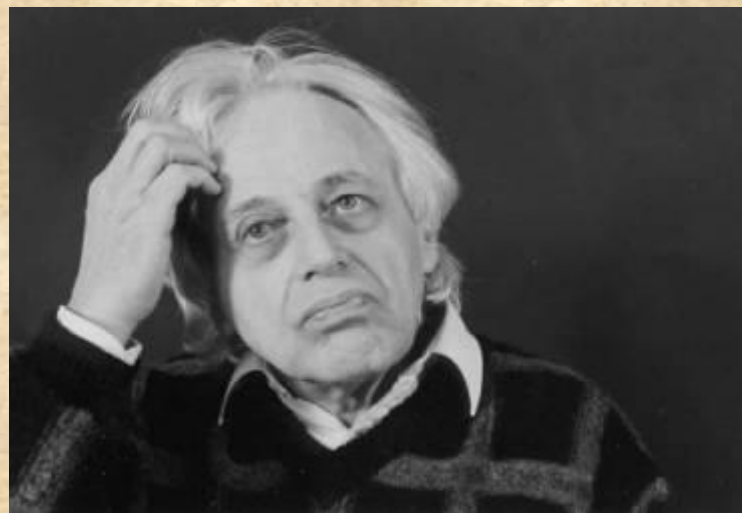

TÉMBROVÁ HUDBA

- **barva** jako hlavní téma
- časté využití řečových prvků (již Stockhausen: *Zpěv mládenců v peci ohnivé*, 1956)
 - od nesrozumitelných zvuků až po zlomky slov a celá slova
 - exprese – fascinující zvuk. výsledek
- [zvuk vs. význam](#)
- LIGETI, PENDERECKI

György LIGETI (1923-2006)

- maďarský skladatel židovského původu
- Budapešť – studia, výuka hudební teorie
- od r.1956 v Rakousku: Vídeň – Vysoká hudební škola, kompoziční kurzy
- spolupráce s kolínským studiem el. hudby
- **MIKROPOLYFONIE** → simultánní průběh melod. linek vzájemně odstíněných jemnými rytmickými i výšk. odchylkami
- **KLASTRY** – sekundy, mikrointervaly

György LIGETI (1923-2006)

opera:

- *Le Grand Macabre*

orchestrální skladby:

- *Atmosféry*
- *Requiem*
- *Lontano*

filmy:

- *Vesmírná odysea*
- *Eyes Wide Shut*
- *Osvícení*

György LIGETI (1923-2006)

fonetika
zvuk

t. 27 10 9 8 7 6 5 4 3 5

fl. II. 9 7 6 5 3 5

fl. III. 6 3 5 3

fl. IV.

dim. --- morendo ---

Atmosphères, 1961, část, témbrové plochy

(velké teatrální gesto)
ff cresc. --- molto
schnell -- allargando -

ppp
poco accel. accel. presto (*sff ppp*) (*sff ppp*) (*ff*) tenuto

(a) ----->ə trlæ...pæ!æ...t!æ!a.be! o r u i ø e e o a a *

klav. (Ped.)

Aventures, 1962, „Mimodrama“, scéna 11

ff Tromp., Pos. *f* Solozungen *fff* (Registrierung für sämtliche Manuale)

Manualwechsel

„Gewebe“: schnelle,

Volumina pro varhany, 1961/62, grafická notace (text zkrácen)

labyrinthische Bewegungen mit beiden Händen über den Umfang der Manuale. Clusters (Handfläche, Arm, Ellbogen).

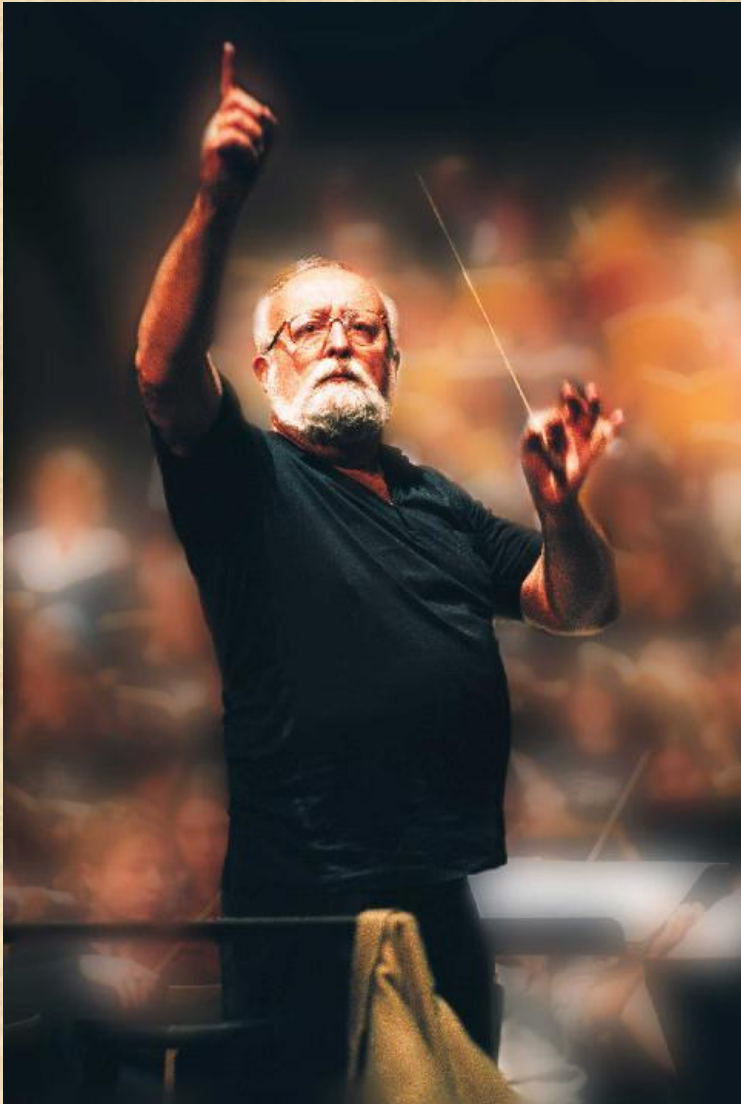

POLSKÁ ŠKOLA

Krzysztof PENDERECKI

Witold LUTOSLAWSKI

Krzysztof PENDERECKI

- narozen 1933
- studium skladby v Krakově
- řada ocenění za skladbu

Krzysztof PENDERECKI

- zvuková odvaha → dominance zvukovosti
- silné expresivní napětí
- *De natura sonoris* – témbrová skladba
- *Žalmy Davidovy* – pro smíšený sbor a bicí
- *Anaklasis* – pro smyčc. orch. a bicí
- *Stabat Mater* – pro 3 sbory a cap.
- *Obětem Hirošimy*
- *Pašije podle sv. Lukáše*
- *Dies irae*
- *Ztracený ráj* – opera

Krzysztof PENDERECKI

p. činely t. tamtam g. gong

sbory I-III

S *morendo*
A *bocca chiusa*
T
B *pp*

p. t. g.

10 vc.
15"

simile
sim.

Tren. Obětem Hirošimy, 1959-61,
různá práce s jednotlivými skupinami

baryton sólo (mluveně)
Juda, osculo filium hominis tradis?
Qua - si ad la - tro - nem e - xis - tis

Zatčení
vc.
kb.
mf

(B I,1) - se (B III) - re
Mi - (B II) - re - (B I, 2)

[B - A - C - H] A: Mi-se - re -
T: Mi - se - re - re

žalm 56,2, a cappella

citát cluster cis-e

I. díl					II. díl				
hymnus	Hora oliv.	árie	zatčení	nářek	kříž. cesta	passacaglia	ukřižování	árie	žalm 22
zapření	árie	výsměch	nářek	Pilát	výsměch	Stabat Mater	smrt	finale	

celkové uspořádání

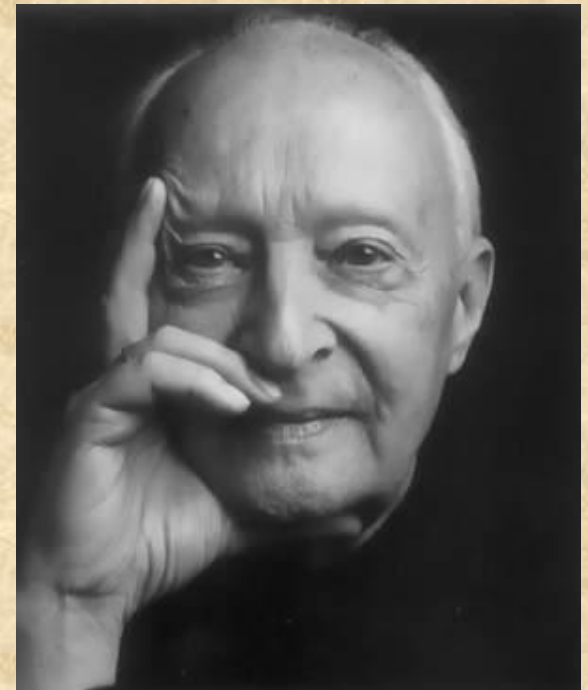
 žalmy aj.
 Lukáš 22-23
 sbor a cappella

Lukášovy pašije, 1966

Pašije
podle
sv. Lukáše
(1966)

Witold LUTOSLAWSKI (1913-1994)

- varšavská konzervatoř – klavír
- vývoj od tradiční hud. řeči přes podněty folklóru, dále konstruktivistická kompozice, aleatorika, témbrová hudba → osobní syntéza: „kontrolovaná“ aleatorika
- *Smuteční hudba*
 - na památku B. Bartóka
- *Benátské hry*
- *Noveletta*
- *Tři poemy*
- *smyčcový kvartet* – témbrový
- *symfonie*

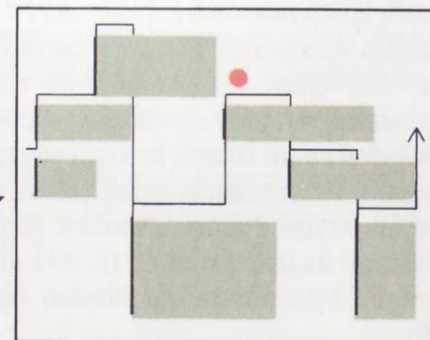

Witold LUTOSLAWSKI (1913-1994)

Benátské hry

- žestě
- 2 klavíry
- smyčce

- pole různých struktur (hustota, barva, dynamika, čas)
- pole i_1

partitura s. 36 n.

Musical score for the horn section (žestě). It features a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The score begins with a dynamic marking of f and a trill (tr.). A red dot labeled i_1 is positioned above the first measure. A bracket indicates a duration of $3''$, with a note value of $\text{♩} = \text{cca } 171$.

Musical score for the piano section (2 klavíry). It features a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The score is divided into two parts, I. and II., with a dynamic marking of ff . A bracket indicates a duration of $3''$, with a note value of $\text{♩} = \text{cca } 170$. The score includes markings for a_2 , $gva.$, and $Ped.$.

Musical score for the first violin section (smyčce). It features a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The score begins with a dynamic marking of ff and a pizzicato (pizz.) marking. A bracket indicates a duration of $3''$, with a note value of $\text{♩} = \text{cca } 171$. The score is labeled V. 1.

Musical score for the second violin section (smyčce). It features a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The score begins with a dynamic marking of f and an arco marking. A bracket indicates a duration of $3''$, with a note value of $\text{♩} = \text{cca } 171$.

MINIMALISMUS

NEOROMANTISMUS
POLYSTYLOVOST / KOLÁŽ

SYNTÉZY A NÁVRATY

- 60. léta – stálé hledání nových cest, avantgarda, popření hud. díla (grafická notace apod.)
 - 70., 80. léta: únava z „novosti“
 - výrazné pokusy o syntézu
- využití silných stránek jednotlivých komp. systémů
- návrat k nedefinovanému zvuku, k plynulejšímu melod. oblouku, tématické práci, jasně členěnému hud. tvaru → **NOVÁ JEDNODUCHOST**
- citovost, snaha o bezprostřední sdělení

SYNTÉZY A NÁVRATY

❖ NEOROMANTISMUS

❖ POLYSTYLOVOST

- přiřazování ploch různého stylového zaměření nebo různých historických dob
- koláž, citace

❖ MINIMALISMUS

- inspirace mimoevr. hudbou

MINIMALISMUS

- odvozen z výtvarného umění – Minimal Art
- počátky: USA - 60. léta 20. stol.
- myšlenková souvislost s východní filosofií – směřování k dlouhým meditativním plochám bez příkrých kontrastů a dramatických změn
- projevuje se v hudbě „vážné“, jazzu i rocku
- základ: **pattern** = jednoduchá vnímatelná struktura
- američtí průkopníci:

La Monte Young, Terry Riley, Steve Reich, Philip Glass

- evropští představitelé / spirituální minimalismus:

Henryk Mikolaj Górecki, Arvo Pärt

MINIMALISMUS

Steve REICH (*1936)

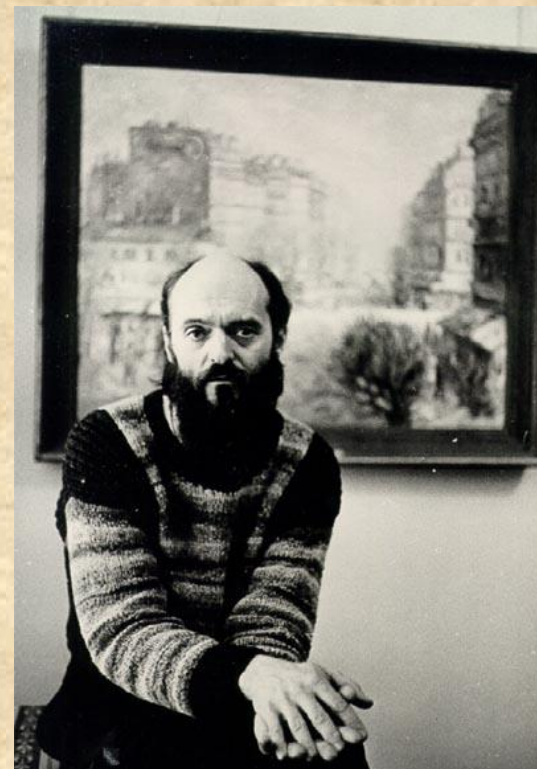
Philip GLASS (*1937)

**Henryk GÓRECKI
(1933 – 2010)**

Arvo PÄRT (*1935)

- estonský skladatel, hudební režisér
- studium na Talin. konzervatoři (absolutorium: 1963)
- 1980 Vídeň, od r. 1981 žije v Berlíně
- skladba ovlivněna vírou
- studium středověké hudby, chorálu
- vlastní pojetí minimalismu

Arvo PÄRT (*1935)

- 1. období: neoklasicismus, serialismus

*1. symfonie „Polyfonická“, Perpetuum mobile
Nekrolog*

- 2. období: koláž, polystylovost

*Violoncellový koncert / Koláž na B.A.C.H.
Čárka a tečka*

- 1968-1976 – studium, tvůrčí přerod

- 3. období: minimalismus: TINTINNABULI

důležitá úloha ticha, práce s málo prvky
sakraální tematika, *Tabula rasa*

80. léta: abstrakce: *Te Deum, Passio Domini Nostri...*

POLYSTYLOVOST

NEOROMANTISMUS

Sofia GUBAJDULINA (*1931)

- ruská skladatelka, řada cen, velká produktivita
- neobvyklé zvukové kombinace

zapojení
mimoevropských
hudebních nástrojů

mystický spiritualismus
polystylovost

Offertorium

Alfred SCHNITTKE (1934-1998)

- ruský skladatel, rodiče: Němci
- hud. vzdělání: Vídeň 1946-8
- sbormistr v Moskvě
- 1953 – studium skladby na konzervatoři, později také výuka, 1970 – svobodný skladatel v Německu

Alfred SCHNITTKE (1934-1998)

- jako mladý zkouší všechny soudobé moderní styly
- nejprve vliv Hindemitha, Prokofjeva, Šostakoviče
- 60. léta – zájem o Novou hudbu, dodekafonii
- později příklon k hudební tradici → citace → koláž → polystylovost

- *Pianissimi...*
- *Klavírní kvintet*
- *Concerto grosso*
- *Requiem*
- *Život s idiotem* – opera na ruský text o kontroverzním společenském systému v SSSR

HUDEBNÍ DIVADLO

HUDEBNÍ DIVADLO

- zvuk + slovo + akce, vlastní vizuální akce vytváření hudby je důležitější než znějící její podoba
- podnět: CAGE: *Music Walk*
- mnohé kompozice mají blízko k hudebnímu happeningu → „člověk poslouchá očima“
důraz na akci + zapojení publika
- „vzpoura“ proti vážně pojímanému umění, někdy i proti umění vůbec

hlavní protagonisté: **Mauricio KAGEL**

Luciano BERIO

Mauricio KAGEL (1931 - 2008)

průkopnické dílo
v této oblasti:

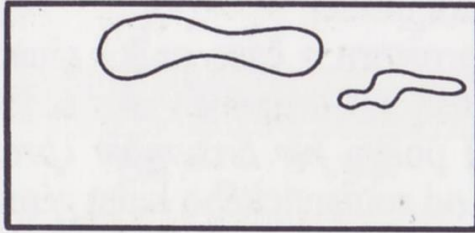
- *Sur scene*

další:

- *2-Mann-Orchester*
- *Instrumental-
musik in Aktion*
- *Staatstheater*
parodie. koláž

Mauricio KAGEL (1931 - 2008)

osvětlení horizontu: 20%

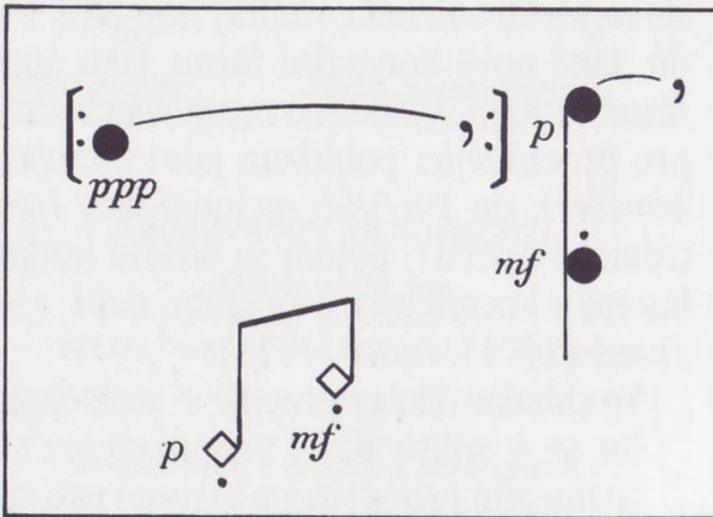

(20%)

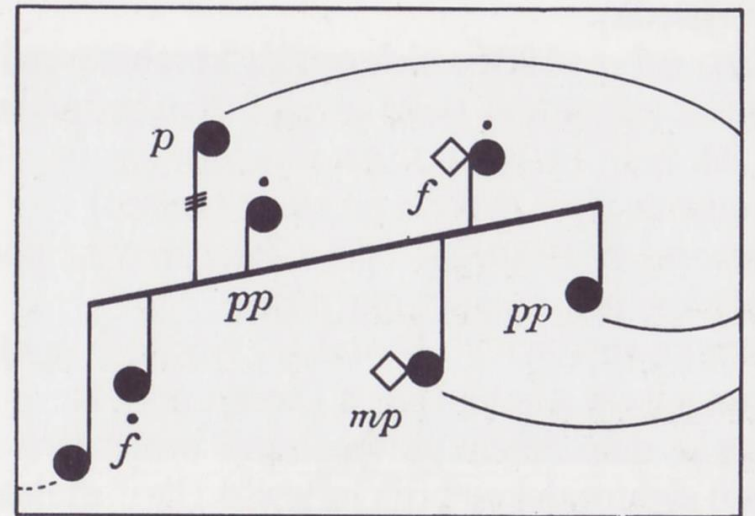

35%

Die Himmelsmechanik (Nebeská mechanika), skladba se scénickou dekorací

Diaphonie pro sbor a orchestr, 1964

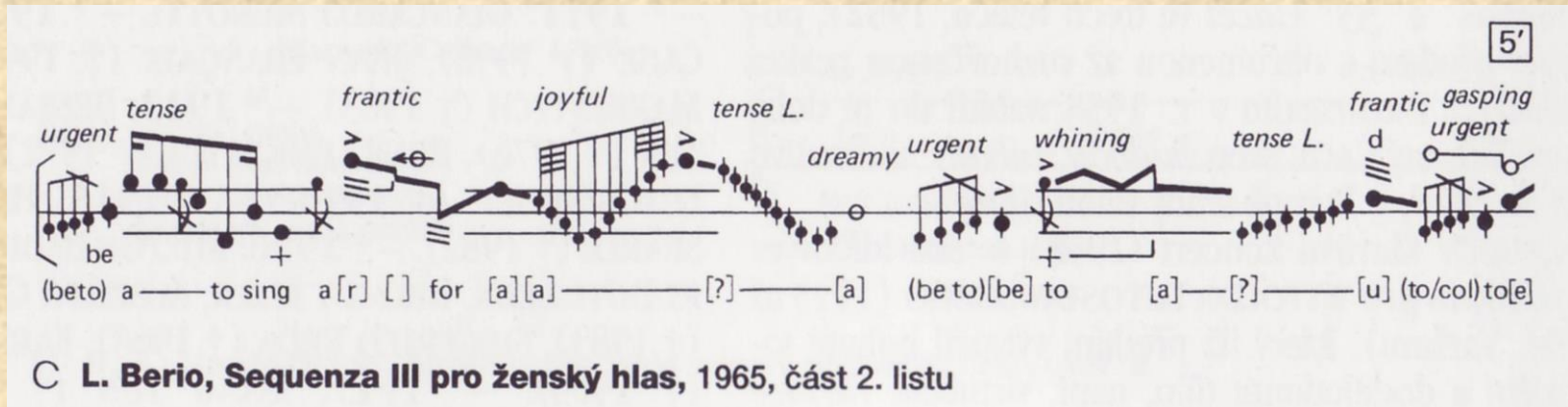
C M. Kagel, hudební divadlo

Luciano BERIO (1925 - 2003)

- Ital, spolu s L. Nonem patří k neaktivnějším propagátorům Nové hudby v Itálii
- 1955 – um. vedoucí el. studia v Miláně → proslulost
- spolupráce s P. Boulezem (Paříž)
- USA – pedagog
 - *Sekvence* – pro sól. nástroje, herecká akce → audiovizuální díla
 - *Un re in ascolto (Kráľ naslouchá)* – scénický projekt
- multimediální projekty:
propojení hudby s vizuálně-kinetickým zážitkem, světelně barevné tóny, barevná polyfonie (laser), optofonická skupina *Via Lucis*

Luciano BERIO (1925 - 2003)

- zaměření na **ŘEČ** – např. *Sequenza III*

The image shows a musical score for Luciano Berio's *Sequenza III* for voice. The score is written on a single staff with various musical notations, including notes, rests, and dynamic markings. Above the staff, there are several expressive markings: *urgent*, *tense*, *frantic*, *joyful*, *tense L.*, *dreamy*, *urgent*, *whining*, *tense L.*, *frantic*, *gasp*, and *urgent*. Below the staff, there are phonetic transcriptions of the lyrics: (beto) a — to sing a [r] [] for [a][a] — [?] — [a] (be to)[be] to [a] — [?] — [u] (to/col)to[e]. The score is numbered 5' in the top right corner.

C L. Berio, *Sequenza III* pro ženský hlas, 1965, část 2. listu

fonetika x význam

souznívání:

*dej mi / nějaká slova / ke zpívání / ženě / o světě /
který nám dovoluje / postavit dům / bez zármutku /
dřív než se setmí...*

LITERATURA

- Nad' a Hrčková: *Dějiny hudby VI.*, IKAR 2006
- monografie o jednotlivých autorech
- slovníková hesla (New Grove, MGG apod.)
- Alex Ross: *Zbývá jen hluk*, Argo / Dokořán 2011

- kol., *Hudba v českých dějinách*, Praha 1989
- Jaroslav Smolka a kol., *Dějiny hudby*, Brno 2001
- Ulrich Michels, *Encyklopedický atlas hudby*, Praha 2000